

BEZPIECZEŃSTWO OSOBISTE PRZEWODNIKA PSA

podczas tropienia śladów ludzkich

Fot. 1. Przewodnik z psem służbowym podczas tropienia śladów ludzkich. Zdj. P. Mrozowski.

podkom. Piotr Mrozowski

Zakład Kynologii Policyjnej CSP

asp. szt. Daniel Tatera

Zakład Kynologii Policyjnej CSP

O tym, że pies służbowy zwiększa bezpieczeństwo osobiste policjanta, wiadomo nie od dziś. Już pierwsi polscy kynolodzy policyjni¹ zauważali ten fakt. Psy w polskiej Policji pojawiły się właśnie po to, by poprawić bezpieczeństwo funkcjonariuszy. Już w 1922 r. pisano o tym w ten sposób:

Zadania psa policyjnego jako środka pomocniczego w służbie bezpieczeństwa publicznego w ogólności są: Podniesienie pewności przewodnika, podniesienie zdolności wpływu na publiczność, powstrzymanie od usiłowania przestępstwa...²

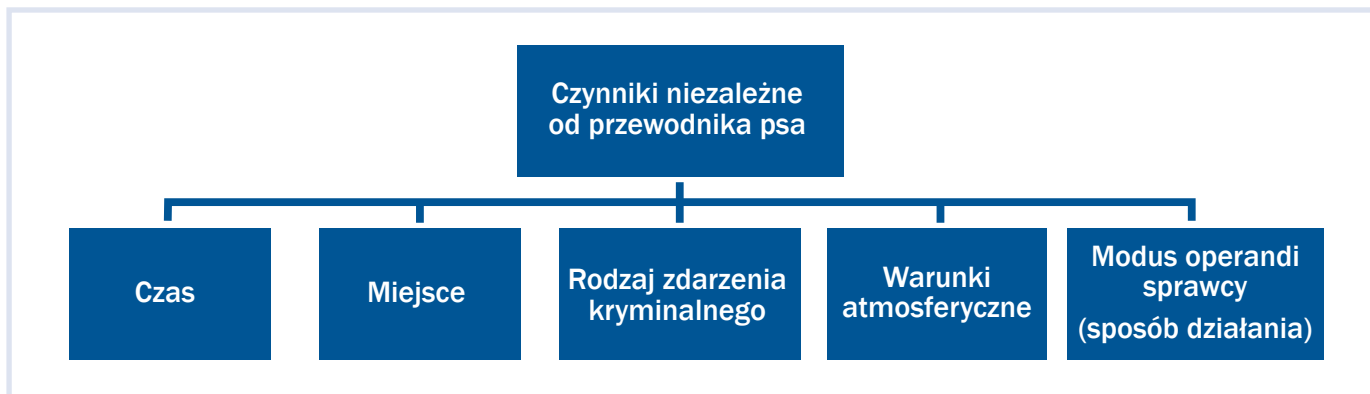
Posiadanie nawet najlepiej wyszkolonego psa służbowego nie zwalnia policjanta od zachowania podstawowych zasad bezpieczeństwa. Tym bardziej, że samo prowadzenie psa – szczególnie kategorii patrolowo-tropiącej, czyli charakteryzującej się określonym poziomem nieufności i odruchów obrończych, wymaga szczególnej rozwagi i umiejętności.

Na gruncie współczesności warto zauważyć, że policjanci – przewodnicy psów oraz ich podopieczni są narażeni na różnego rodzaju zagrożenia, które mogą pojawić się podczas użycia psa służbowego. Zdefiniowanie taktyki bezpiecznego i skutecznego prowadzenia psa służbowego – czy to podczas tropienia śladów, czy przeszukania tere-

nu – jest rzeczą bardzo trudną, głównie z powodu wielu czynników niezależnych od policjanta. Rozważania teoretyczne nie zastąpią tutaj doświadczeń praktycznych, co nie znaczy, że kwestie te nie powinny znaleźć odzwierciedlenia w literaturze adresowanej do współczesnych kynologów policyjnych.

ZABEZPIECZENIE OSOBOWE

Zgodnie z zarządzeniem nr 91 Komendanta Głównego Policji z dnia 4 października 2022 r. przez tzw. zabezpieczenie osobowe rozumiemy ogół osób uczestniczących w czynnościach tropienia śladów ludzkich, przeszukania terenu, przeszukania pomieszczeń³ wspierających przewodnika psa.

Schemat 1. Czynniki niezależne od przewodnika psa na miejscu zdarzenia kryminalnego. Źródło: opracowanie P. Mrozowski.

Taktyka użycia psa w terenie otwartym (wiejskim, leśnym) różni się zasadniczo od taktyki użycia psa w terenie zurbanizowanym. Obydwa rodzaje użycia są jednak narażone na różne zagrożenia, które dzięki udziałowi osób ubezpieczających mogą zostać w znacznym stopniu zminimalizowane. Co istotne, zgodnie z obowiązującymi przepisami, przewodnik psa podczas wykonywania czynności jest bezpośrednio ubezpieczany przez co najmniej jednego policjanta. Zadania osoby ubezpieczającej czynności przewodnika psa zostały szczegółowo określone w ww. zarządzeniu KGP:

- 1) ostrzeganie przewodnika przed niebezpieczeństwem;
- 2) oznakowanie wykrytych miejsc ze śladami pobytu osób tropionych;

- 3) zabezpieczenie przed zniszczeniem przedmiotów odnalezionych przez psa na trasie tropienia i w miejscach przeszukania;

- 4) utrzymywanie łączności radiowej;

- 5) wykonywanie poleceń przewodnika, uzasadnionych zaistniałymi okolicznościami⁴.

Ważne, by osoba ubezpieczająca przewodnika psa nie była osobą „przypadkową”, uczestniczącą *ad hoc* w czynnościach. Chodzi raczej o osobę mającą świadomość swojej roli i odpowiedzialności w dość trudnym procesie tropienia śladów ludzkich. Sama definicja tropienia śladów nie jest dokładnie sprecyzowana w przepisach resortowych⁵. W dużym uproszczeniu mówimy o przemieszczaniu się psa węszącego zapach ludzki po tzw. ścieżce śladu⁶. Chodzi tu o podążanie za indywidualnym zapachem⁷ wydzielanym przez osobę⁸ przebywającą na miejscu zdarzenia i na trasie odejścia z miejsca zdarzenia. Mówimy zatem o konieczności podążania przez policjanta z psem w bliżej nieokreślone miejsca. Lokalizacje te mogą znajdować się bardzo blisko miejsca zdarzenia⁹. Mogą też być oddalone wiele kilometrów od niego. To właśnie ta niewiadoma wynikająca z użycia psa podczas tropienia śladów ludzkich i przemieszczania się w różne miejsca rodzi wiele implikacji.

Dobór osób ubezpieczających powinien odbywać się w sposób przemyślany. Przewodnik psa powinien uświadomić osobę ubezpieczającą o jej obowiązkach, a także o sposobie poruszania się po ścieżce śladu¹⁰, zachowaniu wskazanej odległości od psa i sposobie postępowania w przypadku wystąpienia zagrożenia zewnętrznego¹¹ dla przewodnika czy psa. Tylko takie przygotowanie osoby do ubezpieczania przewodnika i psa podczas czynności może gwarantować sukces. Zgodnie z ww. zarządzeniem nr 91 Komendanta Głównego Policji¹² obecność osoby ubezpieczającej jest obligatoryjna. Warto w tym miejscu przypomnieć zapomniane często uprawnienie do przybierania osób do czynności wynikające z przepisów policyjnych – konkretnie z art. 22 ust. 1 ustawy o Policji¹³:

Policja przy wykonywaniu swoich zadań może korzystać z pomocy osób niebędących policjantami. [...]

Autorzy tego artykułu zachęcają, by na miejscach zdarzeń w trudnym terenie, np. bagiennym, leśnym, górzystym, korzystać z pomocy osób przybranych do czynności. Mogą to być okoliczni mieszkańcy znający doskonale teren, myśliwi, a także przedstawiciele różnych grup zawodowych –

Fot. 2 i 3. Tropienie śladów ludzkich. Ubezpieczenie i asekuracja przewodnika przy ruchu ulicznym. Zdj. P. Mrozowski.

BEZPIECZEŃSTWO OSOBISTE PRZEWODNIKA PSA

strażacy, leśnicy, wojskowi itp. Osoby te zazwyczaj są chętne do pomocy, znają okoliczną ludność, a przede wszystkim charakterystyczne miejsca w terenie – co w przypadku poszukiwania osób zaginionych ma niebagatelne znaczenie. Warto się również zastanowić w tym miejscu, po co właściwie przewodnikowi potrzebna jest taka osoba? Przewodnik psa policyjnego kategorii tropiącej i patrolowo-tropiącej to osoba, której zadaniem jest użycie psa policyjnego na miejscu zdarzenia kryminalnego. Podczas tropienia śladów ludzkich przewodnik musi dobrać odpowiednią taktykę do zaistniałej sytuacji, a podczas samej czynności tropienia bacznie obserwować odruchy zwierzęcia. Potrzebna jest mu zatem pomoc, szczególnie w zakresie utrzymywania łączności radiowej, pomoc przy zabezpieczaniu odnalezionych przedmiotów, rozpytaniu napotkanych w trakcie tropienia świadków czy też w najtrudniejszej sytuacji, czyli doprowadzeniu przez psa do konkretnej osoby czy posesji. Odnalezienie tropionej osoby przez psa stanowi zawsze taktyczne wyzwanie, ponieważ kategorie odnajdywanych osób są różne. Mogą być to osoby zaginione – potrzebujące pomocy medycznej, nieporadne, nieprzytomne. Mogą być to również sprawcy zdarzeń kryminalnych – agresywni przy próbach ich zatrzymania. Udział osoby ubezpieczającej w tych czynnościach jest zatem konieczny, by zapewnić prawidłowy i bezpieczny przebieg czynności. Dodatkowo, pies tropiący ślad zapachowy oraz same działania policyjne z uży-

ciem zwierząt zawsze wzbudzają duże zainteresowanie osób postronnych, osób mieszkających w pobliżu miejsca zdarzenia lub gapiów. Osoby te pomimo widocznych na obrożach napisów „Policja” niejednokrotnie próbują pogłaskać pracujące zwierzę, co może przerwać pracę psa oraz wywołać niepożądane odruchy bezwarunkowe zwierzęcia. Osoba ubezpieczająca ma ograniczyć takie wpływy osób postronnych na działania policjanta i psa. Niektórzy przewodnicy, świadomi zainteresowania zwierzęciem policyjnym, prewencyjnie umieszczają na obroży psa służbowego specjalne naszywki informujące, że jest to pies pracujący i nie należy mu przeszkadzać, a tym bardziej go głaskać¹⁴.

ZABEZPIECZENIE TECHNICZNE

Prawidłowe prowadzenie psa wymaga odpowiedniego wykorzystania sprzętu służbowego. Przewodnicy psów policyjnych dysponują specjalistycznym sprzętem w postaci smyczy, lin i szerek z napisem „Policja”.

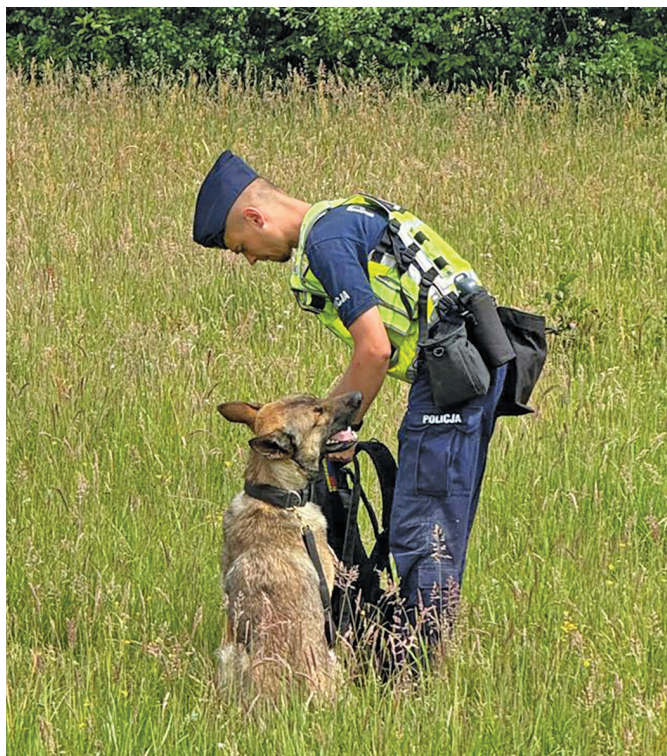
W niektórych jednostkach organizacyjnych Policji psy tropiące są wyposażone w odbiorniki GPS pozwalające na określenie lokalizacji psa w terenie¹⁵. W kontekście zabezpieczenia technicznego warto wspomnieć o dodatkowym i zdaniem autorów niezbędnym wyposażeniu. Przewodnik psa powinien posiadać miniapteczkę¹⁶, latarkę lub latarkę czołową, zapasowe baterie lub akumulatory¹⁷ oraz co najmniej dwie kamizelki odblaskowe.

Fot. 4. Pies policyjny ze specjalną naszywką na obroży informującą o pracy psa. Zdj. D. Bartoszek.

Fot. 5 i 6. Tropienie w porze nocnej z osobą ubezpieczającą, z wykorzystaniem oświetlenia taktycznego. Zdj. P. Mrozowski.

Fot. 7. Przewodnik psa przygotowujący psa do tropienia śladów ludzkich, wyposażony w dodatkową kamizelkę odblaskową. Zdj. H. Wawrzkiwicz.

Kamizelki te mogą okazać się pomocne podczas długotrwałych działań nocnych. Jedną kamizelkę powinien nosić przewodnik psa, drugą osoba ubezpieczająca. Działanie takie zapewnia bezproblemowy kontakt wzrokowy nawet w trudnym terenie – szczególnie w nocy. Opisywane wyposażenie powinno zawierać również zapas wody umożliwiający napojenie psa podczas przerwy w tropieniu¹⁸. Do katalogu tego autorzy dodatkowo zaliczyliby fakultatywnie zwykły multitool¹⁹. To ostatnie narzędzie może być konieczne do użycia podczas przypadkowego zaplątania

się psa w gęste krzaki, żywopłoty lub sidła (wnyki)²⁰ podczas działań w terenie leśnym. Statystyki i dane z Lasów Państwowych pokazują, że takie zagrożenie jest nadal bardzo realne²¹.

TAKTYKA I TECHNIKA PROWADZENIA PSA W RÓŻNYCH WARUNKACH TERENOWYCH

Głównym problemem związanym z omawianym tematem jest brak możliwości przewidzenia potencjalnego miejsca i czasu użycia psa służbowego. Podobnie trudno przewidzieć trasę tropienia – przemieszczania się psa czy jego zachowanie podczas przeszukania terenu leśnego. Na potrzeby niniejszego artykułu skupmy się na dwóch kryteriach podziału: użyciu psów w terenach polnych, leśnych i terenach miejskich. Zdefiniowanie taktyki według innych kryteriów wymagałoby osobnego opracowania.

TEREN LEŚNY, POLNY

Niewątpliwie teren polny, leśny jest prostszy do prowadzenia psa służbowego podczas czynności. W takim terenie wzrasta jednak realnie szansa napotkania dzikich zwierząt lub bezpańskich psów.

Ukształtowanie terenu to kolejny problem. Teren może być trudny, z dużą liczbą rozpadlin. Szczególnie niebezpieczne są niezabezpieczone studnie lub włazy do studzienek najczęściej na terenach opuszczonych, a także pustostany. Podobnie pokonywanie przeszkód terenowych, cieków wodnych na trasie tropienia może stanowić problem i autorzy zdecydowanie zalecają obejście przeszkody i próbę dokonania nawęszenia na wysokości miejsca, do którego doprowadził pies. W terenie takim dopuszczalne jest użycie psa na długiej linie. Jej długość i samą taktykę użycia przewodnik powinien dobrać zależnie do potrzeb.

Rozległe lasy to kolejne wyzwanie – szczególnie w kontekście poszukiwania osób zaginionych. Przemieszczanie

Fot. 8 i 9. Przykładowe wnyki i sidła stosowane przez kłusowników.

Źródło: Komenda Główna Policji, *Ochrona przyrody i przestrzeganie prawa to nasza wspólna odpowiedzialność*, <https://policja.pl/pol/aktualnosci/244936,Ochrona-przyrody-i-przestrzeganie-prawa-to-nasza-wspolna-odpowiedzialnosc.html?search=29575360669059> [dostęp: 26.05.2024 r.].

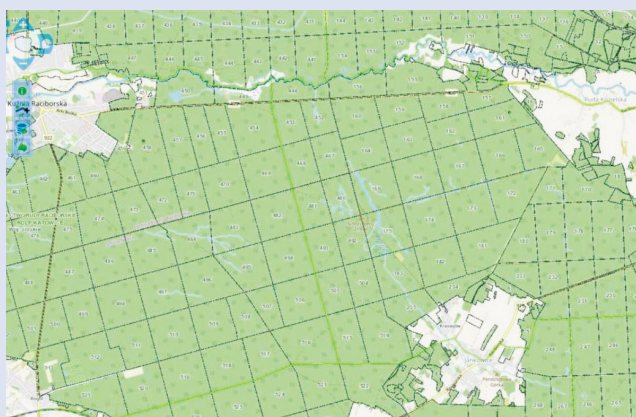
BEZPIECZEŃSTWO OSOBISTE PRZEWODNIKA PSA

Fot. 10 i 11. Tropienie śladów ludzkich w terenie polnym i leśnym.
Zdj. P. Mrozowski.

się w takim terenie zwłaszcza przy dużej gęstości poszycia może stanowić problem, podobnie jak odnalezienie osób, rzeczy na trasie tropienia i konieczność podania dokładnej lokalizacji. Problemy te w dzisiejszych czasach znacznie zniwelowały mapy internetowe lasów państwowych²². Podobnie wiedza

Fot. 12 i 13. Słupki oddziałowe, podział lasu na sektory.
Źródło: Polska przez weekend, *Co zrobić gdy zgubimy się w lesie? – podstawy orientacji w terenie leśnym*, <https://polskaprzezweekend.pl/co-zrobic-gdy-zgubimy-sie-lesie/> [dostęp: 26.05.2024 r.].

z zakresu poruszania się i orientowania w terenie leśnym powinna stanowić podstawę taktyki i techniki prowadzenia psa przez przewodnika.

TEREN MIEJSKI

W terenie miejskim wzrasta ryzyko zagrożeń podczas czynności. To, co było widoczne z daleka w terenie polnym, staje się niewidoczne. Zatem blok, obiekt, zaparkowany samochód stanowi miejsce potencjalnego przebywania osoby tropionej. W miejscu tym również można napotkać osoby postronne niezwiązane z czynnościami, często wychodzą nagle zza bloku lub z innych miejsc i nie są świadome prowadzenia działań policyjnych. Tylko dobór odpowiedniej taktyki prowadzenia psa do tych zastanych warunków środowiskowych na miejscu zdarzenia gwarantuje bezpieczeństwo prowadzonych czynności. W zasadzie czynność tropienia może zakończyć się wszędzie. Pies może doprowadzić do klatki schodowej, garażu, piwnicy, altanki śmietnikowej i wielu innych lokalizacji. W każdym z tych miejsc możliwe jest napotkanie osób przypadkowych, jak również poszukiwanych osób czy przedmiotów. Teren miejski to również miejsce wzmożonego ruchu ulicznego będącego potencjalnym zagrożeniem dla człowieka i psa. Szczególną ostrożność należy zachować przy pracy węchowej psa na pasach ruchu, przekraczaniu jezdni w trakcie tropienia śladów czy nawęszeń z pojazdów uczestniczących w zdarzeniach drogowych.

Tropienie śladów w takich warunkach przestrzennych powinno odbywać się ze szczególną rozwagą i świadomością.

Fot. 14 i 15. Tropienie śladów ludzkich w terenie miejskim.
Zdj. P. Mrozowski.

Fot. 10. Asekuracja psa podczas tropienia śladów ludzkich. Zdj. H. Wawrzkiwicz.

mością zagrożen. Istotna rola przypada w tym miejscu osobie ubezpieczającej, która – jak już było podkreślane wcześniej – ma zapewnić optymalne warunki do pracy przewodnika psa.

ZAKOŃCZENIE

Dobór odpowiedniej taktyki użycia psa do zdarzenia jest kluczem do sukcesu. Ważne jest również bezpieczeństwo osobiste policjanta i powierzonego mu zwierzęcia służbowego. Obligatoryjnie każdy przewodnik podejmujący czynności powinien być bezpośrednio ubezpieczony przez co najmniej jednego policjanta, a sama taktyka – czyli prowadzenie psa – musi być dobrana indywidualnie, w zależności od kontekstu zdarzenia. Niniejszy artykuł to próba ujęcia w zarysie kwestii bezpieczeństwa osobistego przewodnika psa podczas czynności tropienia, a także przybliżenie obowiązków spoczywających na osobach ubezpieczających te czynności.

- ¹ Mowa tu przede wszystkim o Alojzym Grimie, Wiktorze Ludwikowskim i Janie Majewskim, P. Mrozowski, *Wiktor Ludwikowski. Zapomniany protoplasta kynologii policyjnej*, „Kwartalnik Policyjny” 2023, nr 3–4, s. 51.
- ² A. Grimm, *Jak używać psy policyjne*, Dom Książki Polskiej, Warszawa 1922, s. 18, <https://polona.pl/item-view/fd5cd5ec-76c0-4495-86e-9-f1e299e8cdf8?page=2> [dostęp: 10.07.2024 r.] .
- ³ Zarządzenie nr 91 Komendanta Głównego Policji z dnia 4 października 2022 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań z użyciem psów służbowych w Policji (Dz. Urz. KGP poz. 225), § 40 ust. 1.
- ⁴ Tamże, § 40 ust. 2.
- ⁵ W myśl § 37 ust. 1 zarządzenia nr 91 KGP użycie psów do tropienia śladów ludzkich ma na celu ustalenie: drogi odejścia sprawcy z miejsca zdarzenia lub oddalenia się osoby zaginionej, miejsca ukrywania się sprawcy zdarzenia o charakterze kryminalnym lub miejsca pobytu osoby zaginionej, miejsca ukrycia lub porzucenia przedmiotów mających związek ze zdarzeniem lub ujawnienia śladów kryminalistycznych.
- ⁶ Definicja ścieżki śladu wg Górnego to mieszanina widocznych (przedmiotów) i niewidocznych gołym okiem (łusek naskórka, kropelek potu) elementów pozostawionych przez człowieka poruszającego się w jakimś terenie, na ślad składają się także elementy terenu zmienione bądź uszkodzone na skutek kontaktu z człowiekiem (zgnieciona trawa, złamana gałązka). B. Górny *Nowoczesne szkolenie psów tropiących*, Multico Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2004, s. 21.
- ⁷ T. Jezierski, *Badania osmologiczne. Podstawy fizjologii wężu, uczenia się i etologii zwierząt*, „Zeszyty Metodyczne” 1999, nr 4, s. 16.
- ⁸ Zapach człowieka stanowi indywidualny i niepowtarzalny bukiet zapachów, opadających w postaci molekuł zapachowych na podłoże. Na bukiet ten składają się zapachy wydzielane przez ciało człowieka w różnych

stanach emocjonalnych i chorobowych, spożywane pożywienie, noszona odzież, stosowane kosmetyki czy zapachy powstałe w wyniku wykonywania określonego zawodu, G. Wiorowski, K. Lubryczyński, *Tresura psów służbowych. Tropienie śladów ludzkich*, Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Legionowo 2011, s. 8–9.

- ⁹ Taktyka poszukiwań nakazuje niezwłocznie zorganizować i przeprowadzić penetrację terenu ostatniego miejsca pobytu osoby zaginionej i innych ustalonych miejsc, § 12 ust. 1 pkt 7 zarządzenia nr 48 Komendanta Głównego Policji z dnia 28 czerwca 2018 r. w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanego zwłok oraz szczątków ludzkich (Dz. Urz. KGP poz. 77).
- ¹⁰ Przemieszczanie takie powinno się odbywać co najmniej kilka do kilkunastu metrów za przewodnikiem, najlepiej w pobliżu linki od tropienia, która z reguły ciągnie się po podłożu za idącym przewodnikiem.
- ¹¹ Może być to przejeżdżający drogą samochód, dzikie zwierzę pojawiające się na ścieżce śladu czy osoba postronna wchodząca z boku na ścieżkę śladu, a niezauważona przez przewodnika.
- ¹² Zarządzenie nr 91 KGP, § 40 ust. 1: Podczas wykonywania czynności związanych z tropieniem śladów ludzkich, przeszukaniem terenu lub pomieszczenia, przewodnik jest bezpośrednio ubezpieczony przez co najmniej jednego policjanta.
- ¹³ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2024 r. poz. 145).
- ¹⁴ Oznaczenia psa pracującego obligatoryjnie są stosowane do psów asystujących osobom niewidomym lub niedowidzącym oraz osobom niepełnosprawnym ruchowo. Oznaczenie takie ma formę widocznego napisu na szorki psa „Pies asystujący w trakcie szkolenia” lub w przypadku psów wyszkolonych i posiadających stosowny certyfikat oznaczenie takie ma formę napisu „Pies asystujący”, co wynika z § 12 ust. 1 i 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 kwietnia 2010 r. w sprawie wydawania certyfikatów potwierdzających status psa asystującego (Dz. U. Nr 64, poz. 399).
- ¹⁵ W obecnych czasach telefony wyposażone są w nadajniki GPS, więc monitorowanie trasy przemieszczania łatwo sprawdzić na różnego rodzaju aplikacjach do biegania czy tropienia.
- ¹⁶ Wyposażoną w różnego rodzaju opatrunki, kleszczołapki czy wodę utlenioną do wywołania wymiotów w przypadku zatrucia psa.
- ¹⁷ O oświetleniu taktycznym psa oraz konieczności posiadania zapasowych baterii przez przewodnika po raz pierwszy pisał A. Grimm w książce *Jak układać psy policyjne*, Warszawa 1921, s. 8, <https://polona.pl/item-view/eccd3113-0ad9-474f-92a0-71281c65cd21?page=2> [dostęp: 10.07.2024 r.] .
- ¹⁸ Działanie takie jest ważne szczególnie w temperaturach powyżej 25 stopni Celsjusza oraz przy widocznych oznakach przegrzania organizmu zwierzęcia.
- ¹⁹ Narzędzie wielofunkcyjne wyposażone w ostrze, śrubokręt oraz kombinerki.
- ²⁰ Pętla z drutu, linki stalowej bądź ze sznura zastawiana przez kłusowników na przesmykach (prześciach) zwierzyny tak, aby zwierzę musiało wejść w oko pętli zaciskającej wokół szyi lub tułowia i powodującej śmierć w męczarniach; narzędzie kłusownicze, Lasy Państwowe, *Wnyk, sidło*, <https://www.lasy.gov.pl/pl/edukacja/sloownik/w/wnyk-sidlo> [dostęp: 11.10.2023 r.] .
- ²¹ E. Marszałek, *Kłusownictwo wciąż jest problemem*, <https://www.lasy.gov.pl/pl/informacje/aktualnosci/klusownictwo-wciaz-jest-problemem> [dostęp: 15.05.2024 r.] .
- ²² Lasy Państwowe, *Mapa lasów*, <https://www.lasy.gov.pl/pl/nasze-lasy/mapa-lasow> [dostęp: 26.05.2024 r.] .

Summary

Personal safety of a dog handler while tracking human traces

The article roughly defines the issues of personal safety of a service dog handler while performing service tasks related to tracking human traces. It also outlines the tasks and requirements for persons who insure the activities of the dog handler during the handling of criminal events.

Źródło: Katarzyna Olbryś